

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті здійснено обґрунтування підходів до формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Досліджено основні підходи до оцінки її. Ідентифіковано механізми забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, серед яких правовий, політичний, механізм реалізації аграрної реформи, управління ризиками тощо. Аргументовано, що оптимізація посівних площ та диверсифікація виробництва є базовими чинниками забезпечення економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств. Зазначено, що основними сферами диверсифікації виробничої сфери сільськогосподарських підприємств є: розвиток обслуговуючої кооперації; оптимізація виробничої структури за умов розширення асортименту продукції; розвиток агротуризму, який, окрім збереження етнографічної самобутності (шляхом відродження місцевої архітектури та промислів), створення додаткових робочих місць, забезпечує економічно стійке господарювання. Запропоновано трактування поняття «економічна стійкість» сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, сільськогосподарські підприємства, сільські території, механізми забезпечення економічної стійкості.

Dyachenko Valentyn

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FEATURES OF THE MECHANISMS OF THE ENSURE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Summary. The article provides substantiation of approaches to the formation of economic sustainability of agricultural enterprises. The main approaches to assessing its condition are investigated. The mechanisms of ensuring the economic sustainability of agricultural enterprises are identified, including the legal, political, mechanism for implementing the agrarian reform, risk management, investment, organizational, motivational, resource, scientific and social support. It is noted that the insufficient influence of the social mechanism – a set of social elements, processes, patterns in their logical relationship, through which society, through active participation in the formation of state agrarian policy, ensures that the needs, interests and goals are taken into account and the state does not have leverage on the risk management mechanism act as inhibiting factors in the formation of economic stability of agricultural enterprises. It is argued that the optimization of sown areas and diversification of production are the basic factors for ensuring the economically sustainable development of the agricultural enterprises. It is noted that the main spheres of diversification of the production sphere of agricultural enterprises are: development of service cooperation; optimization of the production structure in the context of expanding the range of products; the development of agritourism, which, in addition to preserving ethnographic identity (through the revival of local architecture and crafts), creating additional jobs, ensures economically sustainable management. A definition of the concept of "economic sustainability" of an agricultural enterprise is proposed, including the synthesis of existing definitions and takes into account the need to maintain a certain (predetermined) level of achieving goals in the context of dynamic transformations of the business environment, provides for effective management of the range of endogenous, including specific, inherent in the industry, factors and timely identification and adaptation to exogenous factors of activity, characterizing such a state of the financial and economic resources of the enterprise, in which their rational management is a guarantee of stable profitability, profitability and ensuring the process of expanded reproduction.

Keywords: economic sustainability, agricultural enterprises, rural areas, mechanisms of the ensure of economically sustainable development.

Постановка проблеми. Аграрні перетворення, що відбулися в Україні за останні десятиліття, сприяли збільшенню валового виробництва сільськогосподарської продукції, проте, не в повній мірі сприяли формуванню стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств, кількість яких щороку зменшується.

Наразі постає нагальна потреба в комплексному підході до розв'язання проблем забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади формування механізмів сталого економічного розвитку досліджували ряд науковців, серед яких С.М. Кваша, М.П. Талавиря, О.Ю. Єрмаков, М.М. Ільчук, О.П. Го-

гуля, Р.І. Буряк, В.П. Галушко, В.П. Горьовий, О.Є. Гудзь, Л.В. Гуцаленко, В.М. Жук, В.Д. Залізко, Є.В. Калюга, О.О. Красноручський, Т.Є. Кучеренко, Н.П. Резнік, Л.В. Шинкарук та ін. Водночас потребують узагальнення механізми забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Метою статті є ідентифікувати механізми забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Аграрна сфера, як складова частина економіки, що поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції, її сільськогосподарську переробку та матеріально-технічне обслуговування села, належить до однієї з головних сфер, що забезпечує 16 % внут-

рішнього валового продукту України. Зростання виробництва сільськогосподарської продукції на 1% забезпечує 3-4% зростання внутрішнього валового продукту, тому ключовим джерелом стійкого економічного та інтенсивного розвитку економічної системи нашої держави має стати сталий розвиток сільськогосподарських підприємств, основної ланки агропромислового виробництва. Сталий розвиток держави, її регіонів та сталий розвиток аграрного сектору економіки України утворюють систему, що формує підґрунтя для формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств – базового чинника розвитку економіки сільських територій. А відтак, забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки – базова передумова формування засад сталого економічного розвитку.

Саме тому у Програмі “Трансформування нашого світу: програма Сталого розвитку до 2030 року” (англ. *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*) [4], що містить 17 цілей сталого розвитку (англ. *17 goals to transform our world*) окреслено мету: “досягти продовольчої безпеки та сприяти сталому розвитку сільського господарства” [5] шляхом розширення міжнародного співробітництва, зокрема в сільській інфраструктурі, інтенсифікації сільськогосподарських досліджень, розширенні послуг, розвитку сільськогосподарського виробничого потенціалу в країнах, що розвиваються.

З огляду на це системного дослідження потребують теоретичні та прикладні засади процесу формування та забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств як запоруки та фундаментальної основи їх розвитку у мінливому ринковому середовищі.

У сучасній економічній теорії стійкість зазвичай визначають як одне з понять концепції економічної рівноваги, що розглядали в макро-економічному аспекті найрізноманітніші соціально-економічні школи. Нами запропоновано трактування поняття «економічна стійкість» сільськогосподарського підприємства, що включає синтез існуючих визначень та враховує потребу зберігати певний (заздалегідь заданий) рівень досягнення цілей в умовах динамічних трансформацій бізнес середовища, що передбачає ефективне управління спектром ендогенних, у тому числі й специфічних, притаманних галузі, чинників та вчасне виявлення й пристосування до екзогенних чинників діяльності, що характеризує такий стан фінансово-економічних ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією стабільної прибутковості, рентабельності та забезпечення процесу розширеного відтворення. Класифікацію типів економічної стійкості представлено на рис. 1.

Практика господарювання на ринкових засадах вимагає від сільськогосподарських підприємств підвищення ефективності виробництва на основі використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу та ефективних форм організації виробництва і праці, активізації підприємницької діяльності в контексті інституційних перетворень, що відбулися в Україні, тощо.

Рівень науково-технічного прогресу, як важливий екзогенний чинник формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств,

проявляється не лише в наукових досягненнях у сферах агрономії, зберігання, переробки продукції та модернізації техніки, а й в ступені впровадження в практику ведення господарства цих досягнень. Важливим чинником формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, на нашу думку, є рівень розвитку ринкової інфраструктури, системи підприємств і організацій, що забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів та робочої сили.

Формування економічної стійкості сільськогосподарського підприємства передбачає: наявність фахівців аграрного профілю, належний професійний рівень підготовки менеджерів, фахівців і робітників, вмотивованість колективу на успішну діяльність кожного підрозділу на всіх етапах виробничого процесу, підприємницьку активність менеджерів, професіональний стиль керівництва менеджерів; підготовка фахівців і керівників до роботи в умовах економічної свободи, конкуренції і факторної мобільності, розвитку економічного мислення, підприємливості, творчого підходу до вирішення проблем економіки, організації та управління сільськогосподарськими підприємствами. Це, у свою чергу, вимагає суттєвого підвищення економічного рівня підготовки фахівців вищої кваліфікації аграрного профілю, які були здатні на високому професійному рівні вирішувати організаційно-технічні, економічні й технічні та виробничо-господарські проблеми, що виникають перед сільськогосподарськими підприємствами в сучасних умовах господарювання [2].

Водночас, проведені дослідження показують, що професійно підготовленими в галузі управління вважають себе тільки 3,5 % опитаних керівників, деяку підготовку в управлінні, розуміння психології управління мають менш як 4 %, а повною мірою володіють проблемами своєї професії в умовах ринку лише 0,7 %.

Організаційно-правова стійкість сільськогосподарського підприємства формується шляхом його функціонування в рамках законодавчого та правового поля. Сільськогосподарськими підприємствами України іще не в повній мірі здійснений економічний механізм раціонального формування та використання земельних ресурсів, що негативно впливає на показники розвитку країни. На сьогодні в державі має місце критичний рівень використання земельних ресурсів, що може призвести до катастрофічних наслідків в аграрній сфері. Стратегічним завданням держави у сфері аграрного землекористування є забезпечення раціонального використання та охорони земель, збереження її родючості.

Зростає визнання того, що загальні цілі збереження навколишнього середовища й економічного розвитку не суперечать один одному та можуть бути взаємно підсилюючими, вмотивують до “екологічно стійкого” економічного розвитку. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва передбачено Концепцією Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, тому трансформація господарства на засадах збалансованості стає можливою, у тому числі, завдяки об'єктивному процесу розвитку біоекономіки, який передбачає перехід господарства на використання поновлювальних біоресурсів.

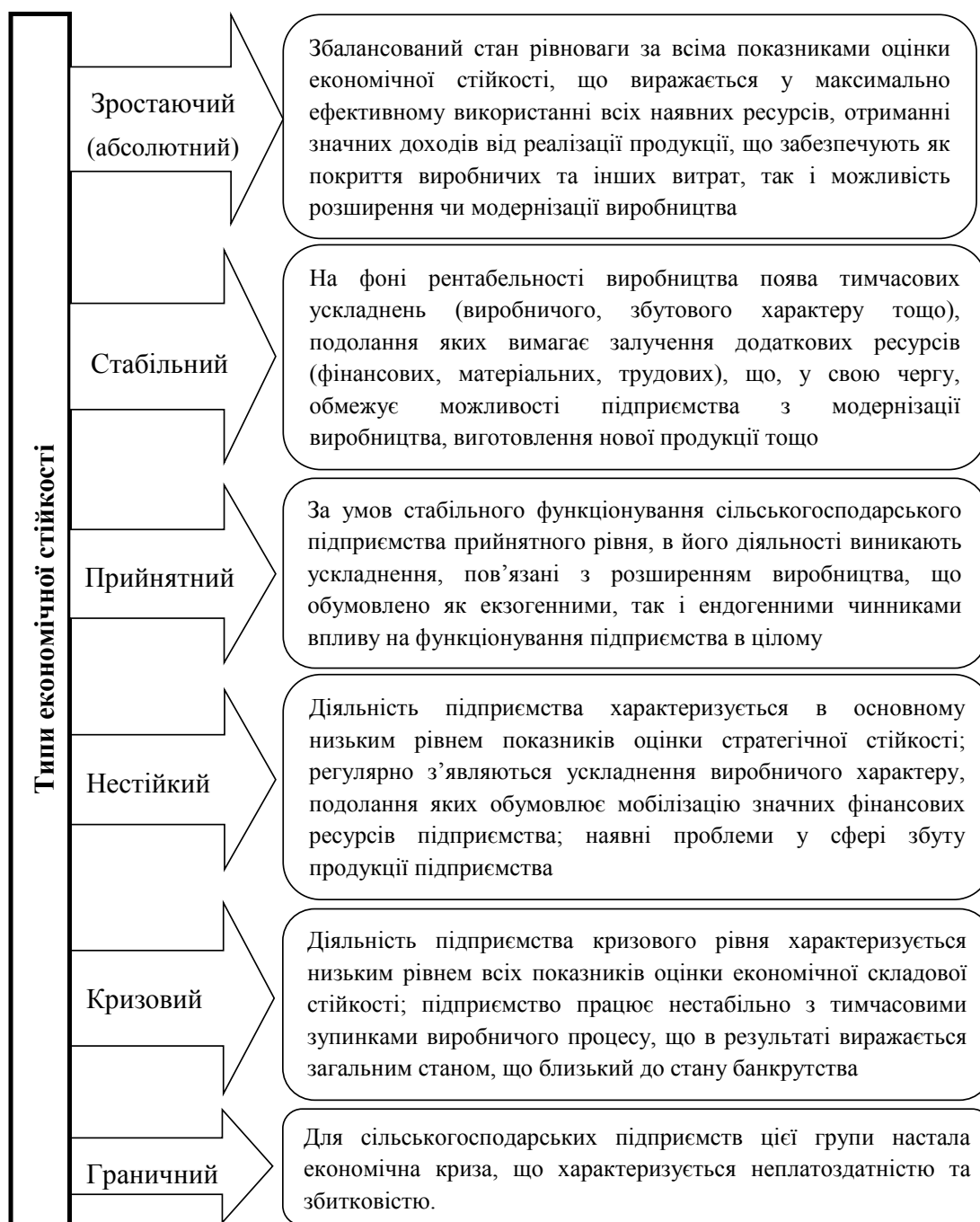

Рис. 1. Типи економічної стійкості

Джерело : розроблено автором на основі [1]

Соціальний механізм, основою якого є соціальна політика, як складова формування економічної стійкості підприємства, що має бути спрямована на захист і підтримку людей, створення сприятливих умов праці та відпочинку, розвиток людського потенціалу, вмотивованість персоналу – його центральна ланка.

Недостатній вплив соціального механізму – сукупності соціальних елементів, процесів, закономірностей у їх логічному взаємозв'язку, через яку суспільство, шляхом активної участі в процесах формування державної аграрної політики, забезпечує врахування потреб, інтересів та цілей та відсутність важелів впливу держави на механізм управління ризиками

виступають гальмуючими чинниками формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Базовими чинниками забезпечення економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств що оптимізація, зокрема, посівних площ та диверсифікація виробництва, основними сферами якої є: розвиток обслуговуючої кооперативної структури; оптимізація виробничої структури за умов розширення асортименту продукції; розвиток агротуризму [3], який, окрім збереження етнографічної самобутності (шляхом відродження місцевої архітектури та промислів), створення додаткових робочих місць, забезпечує економічно стійке господарювання.

Висновок. Сучасна трансформація існуючої світової системи економічних і політичних відносин породжує нові виклики для економіки України, але водночас і відкриває нові можливості – визначити нові стратегічні економічні пріоритети та кардинально змінити модель економічного розвитку країни.

Національна економіка повинна інтегруватися до економік, заснованих на знаннях, розбудовуючи при цьому потужну виробничу базу, джере-

лом зростання якої є підвищення продуктивності, конкурентоспроможності, які сприятимуть забезпеченню сталого економічного розвитку.

Серед пріоритетних завдань – активізація малого і середнього бізнесу в аграрній сфері, що дозволить виконати, у першу чергу соціальну функцію, а саме – зменшення рівня безробіття у країні та наростити обсяги виробництва унікальної, ексклюзивної продукції, яку не можуть випускати великі підприємства.

Список літератури:

1. Граубергер А.В. Методика анализа экономической устойчивости сельскохозяйственного предприятия. URL: <https://docplayer.ru/35328062-Metodika-analiza-ekonomicheskoy-ustoychivosti-selskohozyaystvennogo-predpriyatiya.html> (дата звернення: 20.07.2020).
2. Єрмаков О.Ю., Нагорний В.В. Формування економічно стійкого виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія. Київ : Компринт, 2015. 294 с.
3. Ільчук М.М., Коновал І.А., Ус С.І. Методичні підходи до оцінки ефективності підприємницької діяльності аграрної сфери. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 51–58.
4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. The United Nations Summit on Sustainable Development 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>. (дата звернення: 20.07.2020).
5. 17 goals to transform our world. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (дата звернення: 20.07.2020).

References:

1. Hrauberher, A.V. Metodyka analiza ekonomycheskoi ustoichyvosti selskokhoziaistvennoho predpriyatiya. URL: <https://docplayer.ru/35328062-Metodika-analiza-ekonomicheskoy-ustoychivosti-selskohozyaystvennogo-predpriyatiya.html> (accessed 20.07.2020).
2. Iermakov, O.Yu., & Nahornyi, V.V. (2015). Formuvannia ekonomichno stiikoho vyrobnychoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia. Kyiv: Komprynt, 294 s. (in Ukrainian)
3. Ilchuk, M.M., Konoval, I.A., & Us, S.I. (2017). Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti pidpriemnytskoi diialnosti ahrarnoi sfery. *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 51–58. (in Ukrainian)
4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. The United Nations Summit on Sustainable Development 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (accessed 20.07.2020).
5. 17 goals to transform our world. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (accessed 20.07.2020).